

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΟ
ΉΠΕΡΟΧΟΤΙΟ

ΉΩΑΝΝΙΝΑ 1993-94

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΟ
ΉΠΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΉΩΑΝΝΙΝΑ 1993-94

ΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ..... Α. 32132

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ..... 18-12-95

ΣΕΙΡ. ΑΡΙΘΜ.....

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΤΟΜΟΣ ΙΕ' - ΙΣΤ'

Ίωάννινα 1994

Σύνταξη

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΒΛΑΧΟΣ

Έξωφυλλο

ΒΑΣΙΛΗΣ ΧΑΡΙΣΗΣ

Τιμή τεύχους Δρχ. 1.500

ΙΩΑΝΝΗ Β. ΤΣΑΓΚΑ

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Τον Ιούνιο του 1992 υποβλήθηκε από την κ. Πάντου-Ζήνδρου Ανδρονίκη στο Université de Paris-Sorbone (Paris) Departement Neo-Hellenique για την απόκτηση διπλώματος (D.E.A.) μελέτη με θέμα: Το ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ —έρευνα— Κριτική παρουσίαση μιας συλλογής πρωτότυπων Κειμένων (Resherche sur le mirologue Epirote presentation critique d' un recueil de textes originaux). Επειδή η πρωτότυπη αυτή λαογραφική μελέτη αφορά την Ήπειρο, αλλά τα περισσότερα μοιρολόγια της είναι συγκεντρωμένα από την πολύπαθη επαρχία μας σκεφθήκαμε να δώσουμε μερικά στοιχεία στη δημοσιότητα μέσω του περιοδικού μας. Όπως τονίζει η συγγραφέας το ενδιαφέρον της έρευνας επικεντρώθηκε στα χωριά της επαρχίας Κονίτσης γιατί λέγονται και αυτοσχεδιάζονται ακόμα και σήμερα μοιρολόγια. Η πρωτοτυπία της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι μαγνητοφωνήθηκαν αρκετά μοιρολόγια και ήλθαν στη δημοσιότητα για πρώτη φορά (χρόνος συλλογής 1991).

Η μελέτη πέρα από τις δημοσιευμένες εργασίες στηρίζεται σε αυθεντικές πηγές από την επαρχία μας και αυτές είναι:

A. Συλλογές μοιρολογιών (Μαγνητοφωνημένες)

- α. Κύρκος Κων/νος γεν. 1924 από Κόνιτσα
- β. Σοφία Κέντρου γεν. 1914 από Κλειδωνιά
- γ. Βάγια Γκατζογιάννη γεν. 1923 από Πλαγιά (Ζέρμα)
- δ. Ανδρονίκη Πορφύρη γεν. 1915 από Οξυά
- ε. Κωνσταντίνα Γαλάνη γεν. 1914 από Οξυά

B. Συλλογές μοιρολογιών (Καταγραμμένες)

- α. Ουρανία Τσάγκα γεν. 1887 από Πλαγιά (Ζέρμα)
- β. Χάϊδω Τσουμάνη γεν. 1923 από Πλαγιά (Ζέρμα)

Γ. Συλλογές Λαογραφικού Σπουδαστηρίου Φιλοσοφικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών (Λ.Σ.Φ.Σ.Π.Α.)

- α. Συλλογή 3057 Πιρώνη από Πυρσόγιαννη 1977
- β. » 3436 Νικολαΐδου από Βουνοπλαγιά —

γ.	Συλλογή	1823	Μάργαρη	από	Πράμαντα	1973
δ.	»	3174	Κομπίλα	από	Χουλιαράδες	1978
ε.	»	3435	Φούντα	από	Μέτσοβο	1979
στ.	»	3059	Χατζή	από	Γιανναδιό	1977
ζ.	»	2467	Μαλάμη	από	Κόνιτσα	1975
η.	»		Μπενέκου	από	Χουλιαράδες	1974
θ.	»	25	Κοσμά	από	Πράματης	1960
ι.	»	3056	Καλλιντέρη	από	Ηλιόραχη	1977
ια.	»	2466	Βασδέκη	από	Βίτσα	1975
ιβ.	»	2751	Τασοπούλου	από	Γραμμένο	1976
ιγ.	»	3171	Καραγιάννη	από	Παλαιοσέλι	1978
ιδ.	»	1823	Παπά	από	Κληματιά	1973
ιε.	»	3173	Ανθοπούλου	από	Κήπους	1978
ιστ.	»	2469	Μπαλαμάνη	από	Βασιλική	1975
ιζ.	»	1445	Χατζή-Παπαναστασίου	από	Δολιανά	1972
ιη.	»	1679	Τσαγκογιάννη	από	Μερόπη	1972

(Βλ. και *Μαίρη Μηλίγκου-Μαρκαντώνη* χειρόγραφες Συλλογές λαογραφικού υλικού Επαρχ. Κονίτσης Ν. Ιωαννίνων στο περιοδ. ΚΟΝΙΤΣΑ 1982, τευχ. 3,6 92 - 93).

Η όλη μελέτη διαιρείται σε κεφάλαια στα οποία η έρευνα του θέματος έχει ως εξής:

Στο πρώτο τμήμα του α' Κεφ. διασαφηνίζεται η έννοια του Μοιρολογιού-θρήνου, ως καθιερωμένου τεχνικού επιστημονικού όρου στα πλαίσια της μελέτης σε σχέση και αναφορά με τη δημοτική ποίηση.

Στο δεύτερο τμήμα του ίδιου κεφαλαίου παρουσιάζεται η ιστορία του Μοιρολογιού στην Ελλάδα γενικά και συνοπτικά. Στο τρίτο τμήμα τονίζεται πως απουσιάζει μια συνολική μελέτη για το ηπειρ. μοιρολόγι και ειδικά για τα ηπειρ. μοιρολόγια που μένουν ακόμα στο στόμα του λαού των χωριών της Ηπείρου και που αν δεν καταγραφούν σιγά-σιγά θα χαθούν παντελώς. Επισημαίνεται έτσι η πρωτοτυπία της μελέτης που είναι κυρίως έρευνα και συλλογή μοιρολογιών στη σημερινή πραγματικότητα. Στο τέταρτο τμήμα επιχειρείται να καθοριστεί η απαρχή και η εξέλιξη του ηπειρ. μοιρολογιού από τα αρχαία χρόνια μέχρι τη νεώτερη ηπειρώτικη ιστορία και τονίζεται πως κατά την επώδυνη περίοδο της Οθωμανικής κατακτήσεως στην Ήπειρο ανδρώθηκε και καλλιεργήθηκε το δημ. τραγούδι που πήρε τα θέματά του από τον «εκπατρισμό» των Ηπειρωτών, τα κινήματα των κλεφταρματωλών, ενώ γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή του με τη μορφή του μοιρολογιού γιατί ανταποκρίνονταν στην εσωτερική κατάσταση της ψυχής του λαού της και εξελίχτηκε στο σχήμα που εμείς το παρουσιάζουμε στην έρευνά μας.

Τέλος εξετάζονται τα μοιρολόγια σε σχέση και αναφορά προς τα Δημοτικά τραγούδια και η άρρηκτη σχέση μεταξύ δημοτικών τραγουδιών γενικά και στενή σχέση μεταξύ ηπειρώτικου δημοτικού τραγουδιού και ηπειρώτικου μοιρολογιού.

Το δεύτερο κεφ. αναφέρεται στην αναγκαιότητα, τόπο, χρόνο, πρόσωπα, την περιγραφή και πορεία της μεθόδου της έρευνας και παρουσιάζονται τα κείμενα των ηπειρ. μοιρολογιών που έκρινε απαραίτητα για την ανάλυση των συμπερασμάτων της έρευνας μας. Σε ηπειρ. κείμενο μοιρολογιού καταγράφεται το χωριό προέλευσης, το ονοματεπώνυμο του συλλέκτη, το έτος καταγραφής ή δημοσίευσής του και ο τόμος και η σελίδα αν πρόκειται για μοιρολόγι που βρήκαμε σε χειρόγραφο του Λαογραφικού Σπουδαστηρίου της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών και αναφέρεται φυσικά στα χωριά του ηπειρωτικού χώρου.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η κριτική επισκόπηση των προαναφερθέντων ηπειρ. μοιρολογιών της μελέτης. Έτσι το πρώτο τμήμα επιχειρείται να παρουσιασθεί ο σκοπός των θρηνητικών τραγουδιών της Ηλείου που με δυο λόγια είναι το βάλαμο στην καρδιά, να στολίσει και τρυφεράνει το θάνατο με λόγια που «βράζουν» στα σπλάχνα των πονεμένων ηπειρωτών για όλα όσα έζησαν μέσα στην ιστορική πορεία και ζουν έντονα το περιεχόμενο των μοιρολογιών που ζουν στα χείλη και το νου των γυναικών της Ηλείου και διατηρούν ιδέες και δοξασίες, αντιδράσεις και πιστεύω παμπάλαια που ανταποκρίνονται άμεσα και διαχρονικά στην Ηπειρώτικη λαϊκή πίστη και ψυχολογία. Συνεχίζει με την ψυχολογική θεώρηση του ηπειρ. μοιρολογιού, τη γλώσσα και το μέτρο του, τις αντιλήψεις του λαού της Ηλείου για τον πόνο και το θάνατο, τις δοξασίες για το Χάρο και τον Κάτω Κόσμο, τις αρετές του νεκρού στο ηπειρώτικο ημερολόγι και τη σχέση του με τον «εκπατρισμό» ξενιτειά των Ηπειρωτών.

Με τη μελέτη δεν εξαντλήθηκαν όλα τα θέματα που σχετίζονται με το ηπειρ. μοιρολόγι, αλλά έγινε μια αρχή για μια πιο συστηματική και επιστημονική παρουσίαση του ηπειρ. μοιρολογιού που πρέπει να αποτελέσει αφορμή για ενασχόληση και άλλων με τον παραμελημένο αυτό κλάδο της Λαογραφικής Επιστήμης γενικά και της δημοτικής ποίησης ειδικά. Σ' αυτό αποσκοπεί και η δημοσίευση των μοιρολογιών της μελέτης στο «Ηπειρωτικό Ημερολόγι». Και αρχίζουμε με την δημοσίευση μερικών αντιπροσωπευτικών μοιρολογιών από τα χωριά που αναφέρονται στην έρευνα. Αν υπάρξει το ανάλογο ενδιαφέρον δεσμευόμαστε να δημοσιεύσουμε και άλλα στοιχεία από τη μελέτη.

α) Μοιρολόγια, όταν αλλάζουν τον νεκρό μόλις ξεψυχήσει.

1*(p. 54)

Τι κάθεσαι σπιτάκι μου και δεν παραπονιέσαι
Ma maison bien chérie, rougroui restes-Tu sanste la menter
 για τον καλό το νοικοκύρη που (σ)ι φέρνει τριγύρω;
Pour ton bon maitre qui t' arrangeait veillant sur toi:
 Τριγύρω-γύρω (σ)ι φερνά παράμ' (σπίτι) καμαρωμένο.
Il t' arrangeait et veillait sur toi, (ma maison), car il etait si fier de toi.
 Πως λάμπει ο ήλιος το πρωί πως λάμπ' το μεσημέρι
Comme le soleil brille le matin, comme il brillea miori
 Έτσι έλαμπε κι ο νοικοκύρης (τάδε) στη μέση από το σπίτι
Ainsi brillait le maitre de cette maison (non du defunt) se tenant au milieu d'
elle.

Ι. Τσάγκας

Ζέρμα Κόνιτσας 1990

4ο (p. 55)

— Τι κάθεσαι, μαννούλα μου και δεν παραπονιέσαι:
 Τάξε της γης το μάλαμα, τάξε της γης τ' ασήμι.
 — Δε θελ' η γης το μάλαμα, δε θέλ' η γης τ' ασήμι.
 Μόν' θέλει το κορμάκι σου πούναι καμαρωμένο
 αργιές χεργιές βασιλικό να βρίσκεις ομπροστά σου,
 να κόβεις να μοιρίζεσαι να στρώνεις να κοιμάσαι.
 Κι εκεί στη μπόρτα που θα μπεις, στη σκάλα, που θ' ανέβεις
 Πάρε κερύ στα χέρια σου φανάρι στην μποδιά σου
 Να ιδείς τους νιούς, να ιδείς τις νιές να ιδείς τα παλληκάρια
 να ιδείς και τα μικρά παιδιά, τα παραπονεμένα
 που παίζουν το χρυσόμηλο και λησμονούν τις μάνες.

Πυρσόγιαννη Κόνιτσας

Περώνη Κ. (Λ.Σ.Φ.Σ.Π.Α.)

τομ. 3057/1977 σ. 275.

β) Μετά το άλλαγμα όταν κάθονται κάτω. (Pendant la veillée du mort)

1ο (p. 58)

Καλημέρα σου αδερφέ που ντύθ'κης κι αρματώθηκες
 και κίνσες για το χαλασμό θα σε ρωτήσω αδερφούλη
 —Που άφηκες τ' Βασίλαινα χώρια τ' Βασίλαινα

* Ο αριθμός αντιπροσωπεύει τη σειρά στην προαναφερθείσα μελέτη με το Γαλλικό κείμενο και όχι δική μας. Γι αυτό δίπλα από τον αριθμό του μοιρ. σημειώνουμε και τη σελίδα στη Γαλλική μελέτη.

χώρια τσ' κοπέλες αδερφέ, μας ξεχωρίσκες αδερφέ.
 Που ντύθηκες κι αρματώθηκες και κίν'σες για το χαλασμό
 για σύρε κι ως τη Γερμανία και πάρ και την κοπέλα μ'
 μακρινό ταξίδι αδερφέ και έλα για την Ελλάδα
 και να κάνουμε αδερφέ το γάμο της ανιψιάς.
 Θα σε ρωτήσω αδερφέ ποιον ωχ. αχ. Ποιον να αντάμωσες
 Ποιον είδες. Ποιού αντάμωσες ήρθεν η μάνα σ' αδερφέ
 και σε καρτέρεσε να τσ' πεις τα χαιρετίσματα.

Κλειδωνιά Κόνιτσα
 Ζήνδρος Β. 1991

2ο (p. 59)

Να μη μου κρύψτε τ' όνομα να μη μου το καϊπιώστε
 να μ' το φυτέψτε στον κήπο μου και όξω στον οβρό μου,
 για να φυτρώσει καλαμιά να γίνει κυπαρίσσι
 για να περνούνε τα πουλιά της άνοιξης τ' αηδόνια
 Για ν' άρχονται κι οι φίλοι μου στον ίσκιο μου να κάνται.

Ζέρμα Κόνιτσα
 Τσάγκας Ιω. 1990

5ο (p. 61)

Πέρα σ' εκείνον το βουνό, στο πέρα και στο δώθε,
 στο πέρα θαλω βραδυναστώ, στο δώθε θάλα μείνω.
 Έλα και σύ, μαννίτσα μου, να βραδυναστούμ' αντάμα,
 να κλάψωμε τα ντέρτια μας και τα παράνονα μας,
 κι όποιος έχει τα πλειότερα για να τα μοιραστούμε.

Βούρμπιανη Κόνιτσα
 Ρεμπέλης Χ. 4/1953 σ. 121

6ο (p. 61)

Τι είν' το κακό που έπαθα η μαύρη εγώ
 συμφορά που ήρθε μες στο σπίτι μου
 Πως μο' φύγες ξαφνικά πως το' παθες αυτό
 αφ' κες τα παιδάκια σου ορφανά η μαυρ' εγώ.
 τι να κάνω η άχαρη;

Κόνιτσα
 Ζήνδρος Β. 1991

γ) Το πρωί της άλλης μέρας
 (Le matin du lendemain-le jour de l' enterrement).

1ο (p. 62)

Γλυκοχαράζουν τα βουνά κι έμορφες κοιμούνται

όλοι κοιμούνται και ξυπνούν τον ύπνο τους χορταίνουν
 Κι ο δικός μου (όνομα) τον ύπνο δε χορταίνει
 θαμένουμι, λογίζομαι, το πως να τον ξυπνήσω
 να τον δροσίσω με νερό, φοβούμαι μην κρουώσει,
 να τον δροσίσω με κρασί, φοβούμαι μην μεθύσει,
 να τον δροσίσω με ρακί, φοβούμαι μην πεθάνει.

Ζέρμα Κόνιτσας
 Τσάγκας Ιω. 1990

2ο (p. 63)

Καλή σου μέρα γιόκα μου. Τι καλημέρα έχω εγώ:
 Καλή μέρα εχίτι σεις, απού γλιέπιτι τουν ήλιο,
 όπου γλιέπιτι του φιγγάρι, μένα μου κλείστηκαν
 τα ματάκια μου, μ' εννιά λοϊών μιτάξι μ'
 μι πράσινου, μι κόκκινου, μι άσπρου κι μι γαλάζιου.
 Παρακαλώ την άνοιξη, νάρθει του καλοκαίρι για να
 σαπ' στούν τα ράματα, ν' ανοίξω 'γώ τα μάτια μου,
 να 'ρθω ξανά στο σπίτι μου, στην γυναίκα μ' στα πιδγιά μ'».

Γανναδιό Κόνιτσα
 Χατζή Β. Λ.Σ.Φ.Σ.Π.Α.
 Τομ. 3059/1977, σ. 196

5ο (p. 65)

Τώρα σε κάμποσ' ν' ώρα χωρισμός κακός θα γένει
 απ' την καλή μου μάνα.
 Στον τόπο που χωρίζουνε χορτάρι δε φυτρώνει
 φυτρώνουν αγριολούλουδα πράσινα και γαλάζια
 το τρων τα λάγια πρόβατα κι αλησμονούν τ' αρνιά τους
 φάτο και συ μωρ' μάνα μου θαρουμ' μ' αλησμονήσεις.

Δίστρατο Κόνιτσας
 Αγνώστου

9ο (p.68)

Εσείς όπου δουλεύετε και φτιάχν' τι του σπιτάκι μου
 δεξιιά μεριά στο σπίτι μου να φτιάξτε παραθύρι
 Για να περνάνε τα παιδιά μ' να με καλημερίζουν
 Νάρχονται οι νυφάδες μου να με καλημερίζουν.

Ηλιόραχη Κόνιτσας
 Καλλιντέρη Ζ.
 Λ.Σ.Φ.Σ.Π.Α. Τόμ. 3056/1977, σ. 180

11ο (p. 69)

Σήκω αφέντη μου ήρθε η ώρα σου να πας στη δουλειά σου.
 Που τ' αφ' κες όλα αυτά, Ω. Τι να κάνω η μαύρη εγώ;
 Ω. Που να πεις χαιρετισμούς
 στην αδερφούλα μου, στον αδερφό μου

Κόνιτσα
 Ζήνδρος Β. 1991

14ο (p. 70)

Εκεί που ξεχωρίζονται χορτάρι δε φυτρώνει
 φυτρων' λουλούδι κίτρινο κι αυτό αραχνιασμένο
 το ποιός το κόβει κόβεται, το ποιός το κόβ' πεθαίνει.
 Το ποιός το βάν' στο κόρφο του, παιδιά δεν αποχτάει
 αν τούχε βάλει κι η μάνα μου, θαρρώ δεν μ' είχε κάνει.
 Σαν μ' έκανε τι μ' ήθελε σα μ' έχει τι με θέλει.

Κόνιτσα
 Μαλάμη Μ.
 Λ.Σ.Φ.Σ.Π.Α. Τ. 2467/1975 σ. 61

δ) Στο ξεκίνημα για τον τάφο.
 (Au depart pour le cimetièrre)

2ο (p. 72)

Αφήνω γεια ψηλά βουνά, κι εσείς ψηλές ραχούλες.
 Αφήνω γεια στους φίλους μου κι όλους τους συγγενείς μου.
 Εκεί που θα πας αφέντη μου θάρθω κι εγώ κοντά σου.
 Εκεί που θα πάγω βρε παιδιά μ' οπίσω δε γυρίζω.
 Τα χελιδόνια θα γυρνούν κι εγώ τσ' ομπρός θα πάνω.
 Εκεί που δύο δεν κάθονται που τρεις δεν κουβεντιάζουν
 Εκεί ο κούκος δε λαλεί τριγόνα δεν το λαλεί
 Εκεί είν' απ' ένας μοναχός μαύρος κι αραχνιασμένος.
 Μ' τρώει η γης και χαίρεται ν' η γης και καμαρώνει.
 Και τρώει ματάκια όμορφα κι τρώει φρίδια γραμμένα.
 Και τρώει αστήθη μάρμαρο και μαρμαροχτισμένα.

Ζέρμα (Πλαγιά) Κόνιτσας
 Τσάγκας Ιω. 1990

3ο (p. 72)

Ωρα καλή λεβέντη μου, ώρα καλή, ακριβέ μου.
 Αυτού στη στράτα που περνάς, στο δρόμο νότιου πιάνεις.
 Σιάδα να βρίσκεις ομπροστά, στα δάκια και λιβάδια.
 Χεριές-χεριές βασιλικό να βρίσκεις ομπροστά σου,

να κόφτεις να μυρίζεσαι, να στρώνεις να κοιμάσαι.

Βούρμπιανη Κόνιτσας
Ρεμπέλης Χ. 5/1953 6. 121

4ο (p. 73)

Όλα τα δέντρα της αυγής δροσιά είναι γεμισμένα,
και μένα τα ματάκια μου δακρύνουν τα καημένα.
Τι έχετε ματάκια μου και είστε δακρυσμένα;
Έχασα την αγάπη μου που ήταν τριανταφυλένια.
Πούσουν τριανταφυλένια μου τόσον καιρό χαμένη;
Στους κάμπους ήμουν πόβασκα στα πλάγια συριανούσα.
Έλα τριανταφυλένια μου στο σπίτι το δικό μου
και ρώτα τη μανούλα μου Μάναμ' το πούναι ο γιός σου
για το που κείτεται ότο στρώμα που πεθαίνει.
Βαστάει-βαστάει λεβέντη μου, βαστάει πεντέ-έξι μέρες
όσο να στείλω στη Φραγκιά ναρθούν τα γιατροσόφια.
Τι να βαστήξω ο έρημος τι να βαστήξω ο μαύρος.
Ο χάρος είναι πόρχεται και θέλει να με πάρει.

Παλαιοσέλι Κόνιτσης
Καραγιάννη Ε.
Λ.Σ.Φ.Π.Α. Τ.3171/1978, 6.216
(1912-13-1940-1949)

ιβ') Σε αδικοσκοτωμένους σε πόλεμο.

(Chants funebres pour les personnes tuées pendant la guerre)

1ο (p. 96)

Ποιός έχει αχείλι, για να πει τ' πατέρα μου το τραγούδι
Εγώ έχω αχείλι να το πω τ' πατέρα μ' το τραγούδι.
Πατέρα δε μου φάνηκε τούτο το καλοκαίρι
Μήνα σε γάμο φάνηκε, μήνα σε πανηγύρι.
Μας είπαν κάτι ψέματα, μας είπαν κατ' αλήθεια.
Μας είπαν πως τον σκότωσαν ψηλά μεσ' στο Ροντόρι.

Οξυά Κονίτσης
Ζήνδρος Β. 1991

2ο (p. 96)

Για ιδέστε μου πως τραγουδώ λέτε δεν έχω ντέρτι.
Το ντέρτι το 'χω στην καρδιά, ωρέ το ντέρτι πόχω
στην καρδιά φαρμάκι έχω στα χείλη.

Δεν έχω τίνος να το πω, ωρέ δεν έχω... τίνος να μολογήσω.
Το Μήτηρο τον σκοτώσανε Α. Τον Μήτηρο τον σκοτώσανε. Κάτω στο
Τεπελένι.

Τρεις τουφεκιές του ρίξανε (δισ) κι οι τρεις αράδα-αράδα.

Κόνιτσα
Ζήνδρος Β. 1991

3ο (p. 97)

Ανάμεσα σε δύο βουνά ποτάμι κατεβαίνει
Ποτάμι μ' πούθεν έρχεσαι και πούθε κατεβαίνεις;
Από τα ψηλά βουνά και τις ψηλές ραχούλες
Ποτάμ' τι είσαι κόκκινο και τέτοιο ματωμένο;
Εγώ έρχομαι από τα βουνά εκεί γίνηγκε πόλεμος
σκοτώθηκαν παλληκάρια.
Γι αυτό είμαι και κόκκινο και είμαι και ματωμένο.

Ζέρμα
Τσάγκας Ιω. 1990

4ο (p. 97)

Πικρό είναι το λάβωμα φαρμάκι το μολύβι
μαύρο είναι μάναμ' το χακί φαρμάκι το μολύβι
Κι όποιος λεβέντης το φορεί τα νιάτα του σκλαβώνει.
Πικρό είναι το λάβωμα φαρμάκι το μολύβι
Τρία ντουφέκια μόπεσαν τα τρία στην αράδα
τ' όνα με παίρνει στο πλευρό κι τ' άλλο στο κεφάλι.
Το τρίτο το φαρμακερό ανάμεσα σ' καρσούλα....

Ζέρμα
Ζήνδρος Β. 1991

5ο (p. 98)

Εγώ τον ήλιο θάμπωσα ποτές μην τραγουδήσω
μα τώρα γνιεμ', μα τώρα για τους φίλους μου
κι για τους συγγενείς μου θα τραγουδήσω
θα τραγουδήσω αγαληνά κι ν' ακουστώ μεγάλα
ν' ακούσουν χώρες και χωριά, χωριά και βιλαέτια
γιατί είχα αδέρφια δυο βουνά (δισ)
ξαδέρφια δεκαπέντε και μ' τα 'φαε ο πόλεμος
η έρμη η επανάσταση (δισ).

Ζέρμα
Ζήνδρος Β. 1991

6ο (p. 99)

Κάτω στον τρανό τον κάμπο και στα πράσινα λιβάδια
 Κει παίζουν τα παλληκάρια, παίζουν χαίρουνται
 και ρίχνουν τα σπαθιά τους στον άνεμο.
 Κει γυρίζει ένα σπαθάκι τον κατήφορο
 Κει βάρεσεν τον Γιανν' άκι τον αρματωλό, το μαύρο
 Οι Τούρκοι τον τριγύριζαν, Οιε. Και οι Ρωμιοί τον κλαίνε το μαύρο....

Ζέρμα

Ζήνδρος Β. 1991

7ο (p. 100)

Ποιός θέλ' ν' ακούσει κλάματα δάκρυα και μοιρολόγια
 και ν' περάσει την ποταμιά κι αντίκρυ από τη Ζέρμα
 γιατί μας πήραν τα παιδιά κι όλα τα παλληκάρια
 τα πήραν και τα πάησαν στο μέτωπο στη ράχη.
 Πέφτουν οι βόμβες σα βροχή κανόνια σα χαλάζι.
 Πέφτουν τα λιανοντούφεκα, σαν την ψιλή βροχούλα...

Ζέρμα

Ζήνδρος Β. 1991

8ο (p. 80)

Τι να σας στείλουμε παιδιά αυτού στις ράχες πούστε
 να στείλω μήλο σέπεται κυδώνι μαραγκιάζει
 — Θέλουμε γλυκό κρασί που τ' Άγιο Μοναστήρι*
 να πλύνουμε τα λαβώματα, πούμαστε λαβωμένοι.

Ζέρμα

Ζήνδρος Β. 1991

10 (p. 102)

Τι έχεις βρε μαύρε κόρακα και σκούζεις και φωνάζεις;
 Μήνα δειψάς για αίματα γι ανθρώπινα κουφάρια;
 Έβγα ψηλά στο Σμόλικα, Φούρκα και Σαμαρίνα
 να ιδείς κορμιά Ιταλικά, γεμίσαν οι χαράδρες.

Ζέρμα

Τσάγκας Ιω. 1979

* Πρόκειται για το ομώνυμο Μοναστήρι της Ζέρμας που κατά την Τουρκοκρατία υπήρξε ορμητήριο κλεφτών και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απελευθέρωση της Ηπείρου του 1912-13. Βλ. Ιω. Τσάγκα Η Ζέρμα της Κόνιτσας (1618-1913) στο: Ηπειρ. Ημερολόγιο 1991, σ. 309.

Από αυτά τα τελευταία μοιρολόγια φαίνεται καθαρά ότι το Κονιτσιώτικο μοιρολόγι δε σταμάτησε με την απελευθέρωση της Ηπείρου το 1913 από τους Οθωμανούς και τη Μικρασιατική καταστροφή 1922.

Στα Ηπειρωτικά βουνά διαγράφηκε το έπος του 1940 και οι Ηπειρώτισσες γυναίκες έγραψαν μια άλλη λαμπρή σελίδα δόξης στην Ιστορία της Ελλάδας. Μοιρολόγια δε που αναφέρονται σ' αυτούς τους απανωτούς πολέμους αυτοσχεδιάστηκαν και στην Παλαιά Ελλάδα (Βλ. σχετικά Γ.Δ. Μανωλάκου, Επίκαιρα Δημοτικά άσματα, Μοιρολόγια για τον Ευρ. Πόλεμο: Λαογραφία, Δελτίον Τ.Θ. Αθήναις 1926). Αυτές οι γυναίκες της Ηπείρου κι ας ανήκαν στο αντίθετο στρατόπεδο των Ιταλών και οι ίδιες πάλι έκλαψαν για τα παιδιά που αλληλοσκοτώθηκαν στις χαραδρες του Γράμμου λίγα χρόνια αργότερα στον εμφύλιο του 1949. Ακόμα υπάρχουν Ηπειρώτισσες χήρες μαυροφορεμένες που κλαίνε για το χαμό του άνδρα τους στα χωριά της Επαρχίας μας ή άλλες για τα παιδιά τους.

ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΤΣΑΓΚΑΣ

